УДК 37.013:615.8-053.2-056.26
Ночовна Н.В.[1], Приходько П.М.[2], Коваль А.А.[3]
[1] канд. пед. наук, доц. каф. філології та соціально-гуманітарних дисциплін, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»
[2] вчит. фіз. вих. директор, Ліцей № 13 «Успіх» Полтавської міської ради
[3] старш. викл., Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

УРАХУВАННЯ ПРИНЦИПУ ПРИРОДОВІДПОВІДНОСТІ В РЕАБІЛІТАЦІЇ ТА ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ УЧНІВ З ООП

Анотація. *У статті розкрито реалізацію принципу природовідповідності в реабілітації та фізичному вихованні учнів з особливими освітніми потребами. Проаналізовано нормативно-правову базу інклюзивного навчання в Україні. Обґрунтовано необхідність адаптивності, індивідуалізації та врахування сенситивних періодів, біоритмів, екологічності середовища й ігрової мотивації.*

Ключові слова: *учні з особливими освітніми потребами, реабілітація, фізичне виховання, принцип природовідповідності, інклюзивна освіта*

Abstract. *The article examines the implementation of the principle of nature conformity in rehabilitation and physical education of students with special educational needs. The Ukrainian regulatory framework for inclusive education is analyzed. The importance of adaptability, individualization, consideration of sensitive periods, biorhythms, environmental factors, and play-based motivation is substantiated.*

Key words: *students with special educational needs, rehabilitation, physical education, principle of natural conformity, inclusive education*

Відповідно до європейських стандартів і міжнародної практики нині в нашій державі відбувається гуманістична переорієнтація змісту та практики організації реабілітаційного процесу, а також трансформація освітнього процесу, за яких wцентром стає особистість дитини – з усіма її особливостями. У такому контексті на противагу традиційним методам, зосередженим зазвичай лише на тренуванні м’язів, виступає принцип

природовідповідності, за якого особистість учня розглядається як цілісна система, де фізичний розвиток невіддільний від психічного стану.

У цілому у світовій і українській педагогічній теорії та практиці прослідковується помітний інтерес до питань, що стосуються принципу природовідповідності. Ідеї реалізації принципу відповідності розкриті в доробку, як корифеїв Я.А. Коменського, Ж.-Ж. Руссо, Й.Г. Песталоцці, А. Дістерверга, так і сучасників – С. Золотухіної, О. Башкір, О. Вашак, Л. Зеленської.

Особливостям реабілітації та організації освітнього процесу для учнів з особливими освітніми потребами присвячені дослідження Е. Данілавічюте, Л. Коврігіної, А. Колупаєвої, правові аспекти навчання дітей з ООП розкриті в доробку Н.В. Лінник.

Питання фізичного виховання дітей з порушеннями психофізичного розвитку окреслені у працях С. Афанасьєва, О. Дубогай.

Разом із тим проблема урахування принципу природовідповідності в реабілітації та фізичному вихованні учнів з ООП не знайшла свого відображення в окремому дослідженні, що підтверджує необхідність наукових пошуків з окресленої проблеми й актуальність нашої статті.

Актуальність піднятої проблеми засвідчується широкою базою відповідних нормативно-правових документів, що стосуються, як реабілітації, так і освіти учнів з ООП. Серед таких: Закон України Про освіту; Закон України Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні; Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти»; Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти»; Постанова Кабінету Міністрів України «Про деякі питання надання послуги раннього втручання» [6-10].

Викладене зумовило наукові пошуки у межах проблеми та вибір теми статті «Урахування принципу природовідповідності в реабілітації та фізичному вихованні учнів з ООП».

Науковиці С. Золотухіна та О. Башкір, апелюючи до практичного досвіду С. Миропольського, наголошували на необхідності створення у шкільному середовищі звичного для дитини середовища, яке буде задовольняюче відповідати на запити щодо її когнітивного та фізичного розвитку у даний віковий період і забезпечувати найбільш легку адаптацію та соціалізацію. Окреслене вважаємо особливо важливим для дітей з особливими освітніми потребами [5, с. 51].

Цінними у контексті нашого дослідження є думки науковиці

Е. Данілавічюте, яка через призму вивчення стратегій інклюзивного навчання чільну увагу виділяє розгляду фізичного виховання дітей з ООП як комплексного засобу корекції не тільки рухової, а й когнітивної сфери [3, с. 51].

У працях дослідниця зосереджується на необхідності переорієнтації змісту фізичного виховання у площину адаптивності та адаптованості, тобто підлаштування до сенсорних та моторних можливостей конкретної дитини. Така позиція є співзвучною зі С. Афанасєвим, який у адаптивному, доступному для конкретної дитини, фізичному вихованні убачає значний потенціал для соціальної реабілітації та адаптації [1, с. 12].

Природовідповідні контексти навчання у шкільному середовищі виражено прослідковуються у науково-практичному доробку С. Афанасьєва. Погоджуємося з науковцем про те, що, враховуючи сенситивність шкільного віку, який припадає на час навчання дітей, у тому числі, з особливими освітніми потребами, в системі здобуття загальної середньої освіти, закладам ЗСО відведене ключове місце у набутті соціального досвіду, формуванні інтересів і мотивації та активного фізичного розвитку [1, с. 12].

Реалізація принципу відповідності у фізичному вихованні учнів з ООП не може бути відокремленою від індивідуалізації та диференціації, слушною у цьому контексті вважаємо думку Г. Гук про те, що працюючи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я, слід застосовувати такі підходи, як використання диференційованого навчання з метою більшої індивідуалізації навчання, ніж потрібно для дитини, яка розвивається нормотипово, систематизація вправ і завдань за видами захворювань [2, с. 12].

При підготовці спортивних змагань для дітей з ООП важливе комбінування завдань, які відпрацьовуються ними на уроках фізичного виховання та на заняттях з ЛФК; особливу роль відіграє контроль за фізичним навантаженням. Ефективність реабілітації та фізичного виховання для учнів із особливими потребами пов'язана із чергуванням рухових навантажень і практичної діяльності, виконанням та врахуванням дозованості завдань і вправ.

Реалізація принципу природовідповідності виразно прослідковується у порадах щодо організації освітнього процесу, сформульованих О. Дубогай. Зокрема, цінна в навчанні дітей з інтеграція природних рухів учня в навчальний процес, яка дозволяє уникнути перевтоми та попередити вторинні відхилення [4, с. 42].

У нашому розумінні винятково важливим для учнів з ООП є урахування принципу природовідповідності на уроках фізичного

виховання.

Організація фізичного виховання учнів з ООП на засадах природовідповідності має, перш за все:

- синхронізуватися з біологічними ритмами дитини, враховувати індивідуальні періоди активності й утоми учня, задля запобігання перевтомі та збереження психофізіологічних ресурсів;

- синхронізуватися із сенситивними періодами – завдання і вправи повинні бути спрямовані на розвиток тих рухових навичок, до яких дитина готова саме зараз (за природою, віком), це дозволить досягти максимальної ефективності вправ без насилля над організмом;

- враховувати екологічність середовища з використанням природних чинників (повітря, вода, сонце) та відмовою від агресивних тренажерів; що забезпечить формування природного імунітету та відчуття комфорту.

- мотивувати через ігрові форми, які є природними для дитини, що забезпечить психологічне розвантаження та підвищення пізнавальної і функціональної активності.

У статті розкрито особливості реалізації принципу природовідповідності в системі реабілітації та фізичного виховання учнів з особливими освітніми потребами (ООП) через аналіз законодавчої бази, що унормовує освіту і реабілітацію осіб з особливими освітніми потребами. Принцип природовідповідності у фізичному вихованні учнів з ООП визначено як фундаментальний чинник, що дозволяє інтегрувати природні рухи дитини в освітній процес, уникаючи психофізіологічного перевантаження та враховуючи її індивідуальні біоритми.

Виокремлено ключові складові організації фізичного виховання на засадах природовідповідності, серед яких: синхронізація з біоритмами, врахування сенситивних періодів, екологічність середовища та ігрова мотивація.

Список використаних джерел

1. Афанасьєв С. М. Теоретико-методичні основи адаптивного фізичного виховання : монографія. Дніпро: Інновація, 2018. 320 с.

2. Гук Г., Боднар І. Основні проблеми інклюзивного фізичного виховання дітей з особливими потребами. *Педагогічні науки*. 2022. № 79. С. 7–15.

3. Данілавічюте Е. А. Стратегії викладання в інклюзивному класі : навчально-методичний посібник. Київ : Видавнича група «АСК», 2007. 156 с

4. Дубогай О. Д. Інтеграція пізнавальної та рухової діяльності в навчанні дітей з особливими потребами : навч. посіб. Київ : Генеза, 2014. 192 с.

5. Золотухіна С., Башкір О. Природовідповідність як принцип виховання в педагогічному досвіді С. І. Миропольського. *Новий Колегіум*. 2022. № 4 (109). С. 49–54.

6. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38-39. Ст. 380. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19 (дата звернення: 21.02.2026).

7. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 06.10.2005 № 2961-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 2-3. Ст. 35. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15 (дата звернення: 21.02.2026).

8. Постанова Кабінету Міністрів України про «Деякі питання надання послуги раннього втручання» : від 12.01.2022 № 1259. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1259-2021-п (дата звернення: 21.02.2026).

9. Про внесення змін до Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.02.2026 № 129. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/129-2026-п (дата звернення: 28.02.2026).

10. Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.06.2018 № 609. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0851-17 (дата звернення: 21.02.2026).